

**UPRAVLJANJE RIZIKOM PORTFOLIJA
VANBILANSNIH AKTIVNOSTI BANKE I NJIHOV
UTICAJ NA RAST PRIHODA BANKE**

**RISK MANAGEMENT PORTFOLIO OFF
BALANCE SHEET BANK ACTIVITIES AND THEIR
EFFECT ON REVENUE GROWTH OF BANK**

Azira Osmanović, mr sci
Nova banka AD Banja Luka,
Stara željeznička stanica SPO 3, Tuzla, BiH
+387 61/844-188

azira.osmanovic@gmail.com

DOI: 10.7251/APE0813073O

UDK: 336.71:005.334

Sažetak

Poznato je da je banka profitna organizacija. Prvi bankarski poslovi, kako se oni sa današnjeg stanovišta shvataju, nastali su već u ranim periodima razvoja ljudskog društva. Počeci bankarskih poslova mogu se istorijski pratiti još od 3000 godine prije nove ere, a sigurniji materijalni dokazi o vrsti i načinu razvoja bankarskih poslova, od VII vijeka prije nove ere. U periodu od VII do V vijeka prije naše ere, u Babilonu su se pojavile privatne kuće koje su se bavile pretečom današnjih bankarskih poslova. Banke danas posluju u konkurentskom okruženju, gdje je teško pronaći dobre klijente, imati sigurne plasmane, a uz to osigurati depozite, pa iz tog razloga banke su posljednjih godina počele aktivno tragati za zaradom u vanbilansnim aktivnostima. Ove aktivnosti utiču da banke ostvare zaradu, ali nisu iskazane u njenom bilansu stanja.

Vanbilansne aktivnosti su sve više naglašene u poslovanju banaka u razvijenim tržišnim privredama. Za njih se može reći da sve više utiču na poslovanje i profitabilnost banaka. Međutim, neke vanbilansne aktivnosti za banke mogu predstavljati preuzimanje određenih rizika, pa iz tog razloga savremene tehnologije mjerenja adekvatnosti kapitala banaka moraju uzimati u obzir i vanbilansne pozicije.

Gljučne riječi: vanbilansne aktivnosti, rizik, garancija, akreditiv, fjučersi, opcije, svopovi.

Summary

The bank is profit organization. First banking, how they are to understand the point of view of today, arose in the very early stages of development of human society. The beginnings of banking can be historically traced back to 3000 years BC, and secure physical evidence of the type and mode of development banking, the VII century BC. In the period from July to fifth century BC, in Babylonia emerged private house dealing forerunner of today's banking operations. Banks today operate in a competitive environment, where it is difficult to find good clients have stable placements, and also provide a deposit, and for that reason the banks in recent years have begun to actively look for profits in off-balance sheet activities. These activities affect the banks make a profit, but are not shown in its balance sheet.

Balance sheet activities are more pronounced in banks in the developed economies. For them it can be said that all affecting the performance and profitability of banks. However, some activities for the bank's balance sheet may represent the assumption of certain risks, and therefore modern technology measurement of capital adequacy must take into account and balance sheet position.

Keywords: balance sheet activities, risk, guarantee, letter of credit, futures, options, swaps.

1 Uvod

Osnovni cilj ovog istraživanja je utvrditi značaj vanbilansnih aktivnosti za poslovanje banaka, ali cilj je i da se utvrdi rizik ovakvog poslovanja. Nastojat će se utvrditi uticaj vanbilansnih aktivnosti na profitabilnost banaka.

Savremeni uslovi poslovanja doprinijeli su sve težim uslovima na tržištu, gdje se često iziskuje da se banke uključuju u sve složenije finansijske operacije svojih komitenata i klijenata. Takvo poslovanje za posljedicu ima rast obima vanbilansnog poslovanja, koji često premašuje obim bilansnog poslovanja. Iz tog razloga vanbilansnim aktivnostima odnosno mogućim rizicima iz vanbilansnog poslovanja treba se posvetiti znatno veća pažnja nego što je to bilo ranije, kad je

obim vanbilansnog poslovanja banaka bio manji od obima poslovanja registrovanog preko bilansnih resursa i agregata.

Upravljanje rizicima vanbilansnih aktivnosti postaje potreba u savremenom bankarskom poslovanju, i menadžment banke trebao bi više posvetiti pažnje ovom vidu poslovanja.

2 Pojam i tipologija vanbilansnih aktivnosti i njihov uticaj na rast prihoda banke

Za zemlje sa razvijenim finansijskim tržištima, kod kojih je tržište kredita jako razvijeno, banke su takođe prinuđene da sve više svoju pažnju usmjeravaju na vanbilansne transakcije, jer im vanbilansne transakcije donose dodatne prihode koji se ogledaju u vidu provizije.

Poslovni događaji koji trenutno nemaju obilježje obaveze ili potraživanja, ali mogu to postati, evidentiraju se u poslovnim knjigama vanbilansno. To znači da banke u vanbilansnoj evidenciji vode potencijalne obaveze, odnosno potraživanja, koja mogu ali i ne moraju nastati.

Postoje različiti pristupi u razvrstavanju vanbilansnih transakcija. Osnovni pristup je onaj koji se odnosi na tradicionalni i moderni pristup. Sintezom navedenih pristupa dobija se konzistentna konfiguracija ovih poslova, koji obuhvataju njihove sljedeće podgrupe:

- platne usluge,
 - trust ili korespondentske usluge,
 - svop, fjučers i opcijski (te obični terminski) poslovi,
 - preuzimanje emisije i plasmana vrijednosnih papira,
 - garancije,
 - ostali poslovi (brokerski, inkaso, depo, obrada podataka).
- (Zaklan, 2000)

Svako poslovanje banaka podrazumijeva i pružanje određenih platnih usluga. Platne usluge se obavljaju pomoću gotovog i depozitnog novca, zatim pomoću domaćeg i stranog novca, kao i transfera instrumenata likvidacije dugova.

Prilikom pružanja platnih usluga svaka banka koristi i određene instrumente bez kojih je nemoguće izvršiti bilo kakvo plaćanje. Instrumenti pomoću kojih se vrši plaćanje javljaju se u obliku

Osmanović A., *Upravljanje rizikom portfolija vanbilansnih aktivnosti banke i njihov uticaj na rast prihoda banke*, Anali poslovne ekonomije, godina V, sveska 1, broj 8. 2013.g., str.: 73-86

papirnog novca, gotovog novca, elektronskog novca, čeka, i žiro naloga.

Bez ovih instrumenata nemoguće je zamisliti i obaviti bilo kakvo plaćanje u bankarskom poslovanju.

Trošak platnih transakcija proizlazi iz dvije bankarske aktivnosti: držanja računa i trasfera sredstava plaćanja.

Trust usluge zasnovane su na povjerenju, koje djeluju u korist ili u interesu nekog lica ili grupe lica, odnosno zasnivaju se na principima/pravilima odanosti. Trust usluge javljaju se kao:

- personalne (sređivanje zaostavština, upravljanje fondovima),
- korporacijske (emisija obveznica i upravljanje fondovima). (Wheadon, 1994)

Derivati su finansijski instrumenti izvedeni iz obveznica, dionica, valuta, kamatnih stopa, robe ili temeljeni na specifičnim događajima poput vremenskih promjena. Mogu se sastavljati za raznovrsnu imovinu, od opipljive materijalne do nematerijalne finansijske imovine. Postoje dvije osnovne grupe derivata. Prvu grupu čine oni instrumenti koji mijenjaju svojstva potraživanja proizašlih iz neke finansijske imovine, a drugu grupu čine derivati koji su u interakciji s imovinom na koju se odnose, odnosno za koju su sastavljeni. (Fabozzi, 2003)

Potreba za primjenom derivata u svrhu ispunjenja njihove osnovne funkcije pojavila se u katastrofi naftne krize u svijetu, fluktuacije kursa i neravnomjernih konjunktura privreda u svijetu, posebno nakon ukidanja vezanih deviznih kurseva. Derivati su u takvom okruženju trebali omogućiti poboljšanje tržišne efikasnosti diverzifikacijom i preuzimanje dijelova rizika, te sigurnije planiranje investicija, uz minimalni trošak.

Ulazak u 21. vijek donio je nove izazove u trgovanju derivatima tako da tržište postaje sve zahtjevnije. Potrebno je stalno prilagođavanje novim potrebama učesnika na tom tržištu jer se lepeza derivata kojima se trguje svakim danom sve više širi na sve složenije varijante opcija i strukturirane proizvode.

Fjučers (futures) je likvidan, kupoprodajni, terminski ugovor, odnosno sporazum između dva partnera da kupe odnosno prodaju određenu količinu tržišnog materijala, tačno određenog dana, po cijeni koja je ugovorena u vrijeme sklapanja ugovora. (Omerhodžić, 2008)

Finansijski fjučers ugovor je sporazum između kupca i prodavca koji je postignut danas, i koji predviđa isporuku određene hartije od vrijednosti za gotovinu nekog datuma u budućnosti. (Hudgins, 2005)

Tržišta finansijskih fjučersa su počela da se razvijaju sredinom 70-ih godina i znatno su se proširila ranih 80-ih godina 20. vijeka sa rastom promjenjivosti kamatne stope. Poslije toga se razvila čitava paleta finansijskih fjučers ugovora. Od fjučers ugovora na međubankarska sredstva i druge instrumente novčanog tržišta, do fjučersa na indekse akcija. Danas su finansijski fjučersi među najatraktivnijim i najtrgovanijim fjučersima.

Opcije predstavljaju poseban tip finansijskih derivata. Organizovana trgovina opcijama počela je 1973. godine u Čikagu i od tada trgovanje opcijama doživljava veliki razvoj. Korijeni se vezuju za začetke terminskog trgovanja koji su postojali još 30-ih godina 17. vijeka u Holandiji i Japanu. Opcija podrazumijeva pravo, ali ne i obavezu, da se kupi odnosno proda određena aktiva, po unaprijed ugovorenoj cijeni u okviru određenog vremenskog perioda. Ova specifičnost opcije, koja kupcu ostavlja mogućnost nerealizovanja opcionog ugovora, svrstava je u kategoriju koja se označava pojmom „uslovna prava“. Cijena opcije, koja se plaća da bi se ovo pravo steklo, naziva se premija.

Svop (swap) je finansijski ugovor koji obavezuje jednu stranu da zamijeni (svopuje) skup isplata koje posjeduje za drugi skup isplata koje posjeduje druga strana (McDougall, 1999). Svopovi se često koriste kod hedžinga, kako bi se umanjio određeni rizik, na primjer, kamatni rizik, a koriste se i u špekulativnim radnjama. Većinom svopova trguje se na vanberzanskom tržištu, mada se određeni tipovi svopova mogu naći i na trgovanju na tržištima fjučersa.. Svopovi mogu da smanje trošak upravljanja rizikom s obzirom na to da su jeftiniji od preuređenja portfolio strukture. Sa druge strane, svopovi, kao ugovori, mogu trajati dugo vremena, na primjer 10 i više godina, što im daje izrazitu prednost u odnosu na kamatni hedžing sa drugim derivativnim hartijama od vrijednosti (Hull, 2003). Tržište kamatnih svopova, najčešće je organizovano i kontrolisano od strane velikih komercijalnih i investicionih banaka.

Ovim finansijskim instrumentom transaktori se obezbeđuju od rizika promjene deviznog. Osnovni oblici svop aranžmana su:

- valutni svop,

Osmanović A., *Upravljanje rizikom portfolija vanbilansnih aktivnosti banke i njihov uticaj na rast prihoda banke*, Anali poslovne ekonomije, godina V, sveska 1, broj 8. 2013.g., str.: 73-86

- kamatni svop,
 - konverzija spoljnog duga.
- (Zdravković/Komezac/Ristić/Živković, 1998)

Poslovi oko izdavanja garancija počeli su na tržištu hipoteka na stambene kredite u Sjedinjenim Državama. Jedno od tržišta koje se najbrže razvijalo posljednjih nekoliko godina bilo je tržište za finansijske garancije, odnosno instrumenti koji se koriste za poboljšanje kreditne situacije zajmoprimca, da bi se pomoglo obezbjeđivanju zajmodavaca od propalih zajmova zajmoprimaca i da bi se smanjili finansijski trškovi zajmoprimca. (Hudgins, 2005) Bankarskim garancijama banka se obavezuje prema korisniku garancije da će mu u slučaju da tražilac garancije ne ispuni obavezu o dospjelosti, namiriti obavezu ako budu ispunjeni uslovi navedeni u garanciji. U svom najjednostavnijem obliku bankarska garancija funkcioniše tako da dužnik daje nalog banci da neposredno ili uz posredovanje neke druge banke izda u svoje ime, a za njegov račun garanciju trećem licu, budućem korisniku garancije. Prema vremenskom redoslijedu prvo nastaje osnovni ugovor u kome je sadržana garantna ili finansijska klauzula po kojoj je dužnik obavezan da povjeriocu pribavi garanciju od one banke koja je određena u osnovnom ugovoru. Dužnik zatim zaključuje s tom bankom ugovor o izdavanju i na kraju banka daje garanciju trećem licu (korisniku). Time se završava ciklus izdavanja garancije.

Akreditiv ili dokumentarni akreditiv je jedan od najsigurnijih (zbog toga i najviše upotrebljivanih) instrumenata plaćanja u međunarodnim razmjerima, a posebno u vanjskotrgovinskoj razmjeni. (Bejatović, 1998) Plaćanja dokumentarnim akreditivom smatraju se sigurnim i prihvatljivim za učesnike u platnom prometu jer pružaju zaštitu interesa i kupcu i prodavcu, veću nego drugi instrumenti plaćanja. Kao i bilo koji drugi instrument plaćanja akreditiv se najprije treba dogovoriti i naznačiti u ugovoru kao sredstvo osiguranja i plaćanja. Osobe koje se pojavljuju u ovom poslu su kupac, banka i prodavac.

Akreditiv je uobičajni instrument među poslovnim partnerima koji tek započinju poslovnu saradnju ili žele iz bilo kojeg drugog razloga zaštititi pri obavljanju poslovanja s inostranim partnerom.

Inkaso je naziv kojim se označava postupak naplate određenog

iznosa koji duguje od dužnika preko banke, i to uz prezentaciju odgovarajućih dokumenata koje su vjerovnik i dužnik ugovorili, odnosno koji su uobičajni. U ovom postupku učestvuju prodavac kao nalogodavac banke, banka koja je primila nalog nalogodavca i koja će mu doznačiti primljenu svotu, banka koja naplaćuje dokumente, banka koja prezentuje dokumente i dužnik (kupac) koji je prodavcu dužan platiti cijenu ugovorene robe.

Svakim danom banke sve više teže da postanu “finansijske robne kuće”, odnosno banke nastoje da svojim klijentima pruže sve vrste finansijskih usluga unutar svoje poslovnice. Jedan od najviših bankarskih ciljeva posljednjih godina, jeste poslovanje hartijama od vrijednosti, kupovina i prodaja naloga za klijente koji trguju hartijama od vrijednosti. Ovakvi poslovi jesu poznati kao brokerski poslovi, a koji podrazumijevaju pružanje usluga rada sa hartijama od vrijednosti.

Forvard poslovi podrazumijevaju poslovanje na osnovu forvard ugovora. To je ugovor između kupca i prodavca o kupovini/prodaji određene osnovne aktive u određeno buduće vrijeme po određenoj cijeni. Forvard ili terminski ugovor je prosta izvedena hartija od vrijednosti, odnosno ugovor o kupoprodaji određene finansijske aktive po unaprijed definisanoj cijeni, gdje će se isporuka aktive i konačno plaćanje izvršiti određenog dana u budućnosti. Ovi ugovori uglavnom nisu standardizovani, tj. uslovi realizacije transakcije se individualno ugovaraju između kupca i prodavca, bez posrednika (ili klirinške kuće), što ih razlikuje od fjučersa. Ugovor se uglavnom sklapa između dvije finansijske institucije ili između finansijske institucije i jednog od njenih klijenata.

Za forvard poslove je karakteristično da se njima uglavnom ne trguje na berzi. Kod forvard ugovora jedna strana zauzima dugu poziciju što znači da je saglasna da kupi osnovnu aktivu na određeni dan u budućnosti po određenoj cijeni, dok druga strana zauzima kratku poziciju i pristaje da proda aktivu na isti datum za istu cijenu. Cijena koja je navedana u forvard ugovoru odnosi se na cijenu isporuke.

Kao prednost forvard poslova navodi se to da su ugovori jako fleksibilni, odnosno onoliko fleksibilni koliko to ugovorne strane žele da budu.

Ponekad je za preduzeće jako teško naći partnera s kojim bi zaključilo ugovor i s kojim bi moglo da obavlja forvard poslove. Često

se za forvard poslove javlja i rizik neizvršenja transakcije što predstavlja jednu veliku manu ovih poslova.

3 Upravljanje rizicima u vanbilansnim aktivnostima banke

Banke kao finansijske institucije u svom osnovnom poslovanju obavljaju poslove primanja depozita i odobravanja kredita. Međutim, danas banke često obavljaju i razne vrste drugih poslova za svoje komitente i klijente, i za druge banke sa kojima imaju kontokorentne i korespondentske odnose.

Za takve poslove banka samo izvršava određene radnje po nalogu komitenta, korespondenta ili kontokorenta (razna plaćanja, prenos sredstava itd.). Međutim, i pored činjenice da takvi poslovi nose manji rizik, rizik ipak postoji, i tretira se kao tzv. rizik izvršenja poslova ili operativni rizik.

Prilikom obavljanja vanbilansnih aktivnosti ukoliko dođe do nastanka rizika u većoj ili manjoj mjeri može izazvati gubitke, a u nekim slučajevima takvi poslovi mogu biti veoma opasni po tekuće poslovanje, pa čak mogu i da ugroze opstanak banke. Ipak, ovakvi slučajevi su izuzetno rijetki i radi se o situacijama gdje banka garantuje izvršenje određenih poslova pogotovu onih koji su dugoročni i koji treba da se dese u daljoj budućnosti. To su razne vrste garancija, kojima se banka obavezuje da će u ime svog komitenta za koga je izdala garanciju, ako on to ne učini u roku, platiti preuzetu obavezu.

Kod finansijskih i deviznih transakcija, koje banka obavlja u svoje ime, a za tuđi račun kao i u svoje ime i za svoj račun, na finansijskom i deviznom tržištu mogu se javiti određeni manji ili veći gubici, naročito ako su u pitanju kamatni i valutni svopovi, zatim valutni fjučersi itd.

Vanbilansne aktivnosti banke mogu prouzrokovati nekoliko različitih vrsta rizika, što zavisi od složenosti pojedinih transakcija iz kojih se one sastoje. Postoje više mogućnosti za klasifikaciju rizika vanbilansnih aktivnosti, što zavisi od osnove za njihovo grupisanje.

Rizik koji je posljedica vanbilansnih operacija nekada je jednak riziku koji se javlja prilikom odobravanja kredita. Međutim, obično kod vanbilansnih aktivnosti takav rizik je smanjen činjenicom da je kod ovih poslova on manje vjerovatan da će nastati zbog vrste posla

koji je u pitanju. Ali bez obzira na činjenicu da je rizik nastanka manje vjerovatan mora se voditi računa da on ipak može nastati i da se vodi računa o mogućnosti njegovog nastanka.

Vanbilansne aktivnosti banke mogu kreirati portfolio rizik i rizik isporuke. Takav rizik temelji se na nepredviđenim zahtjevima kod raznih vrsta bankarskih proizvoda i usluga, kao što je kreditiranje, trust poslovi, razna plaćanja, poslovi osiguranja, kao i kod već stvorenih vanbilansnih obaveza banke.

Neizvršenje obaveza od strane komitenata banke, za koje banka daje svoju garanciju znači da ih banka putem kredita supstituiše odnosno izvršava u cjelini umjesto komitenata.

U situaciji da dužnik za koga je banka garantovala izvršenje obaveze ne izmiri tu obavezu kako je ranije dogovoreno, banka kao garant mora da izvrši garantovanu obavezu umjesto dužnika. To za banku znači da obim rizika za banku predstavlja puni iznos preuzete obaveze. Ovakve obaveze u vanbilansnim aktivnostima su izuzetno značajne za banku i banka se prilikom ulaska u ove obaveze, mora pridržavati procedura, postupaka i tehnika ocjene kreditne sposobnosti tražioca garancije kao da se radi o klasičnom zahtjevu za bilo kojom vrstom kredita.

Bez obzira što bi banka trebala da ovakve zahtjeve tretira kao što tretira zahtjev za kredit, u praksi velikog broja banaka lakše se odobravaju garancije nego što se odobravaju krediti. Osnovni razlog tome je što odobravanje garancije ne iziskuje i raspoloživ novac, koji je neophodan kad se odobrava kredit. Pored toga, izdavanje garancije se obično vezuje za trenutno pozitivno poslovanje tražioca garancije i obično se smatra da će izdavanje garancije samo doprinijeti boljem poslovanju klijenta. Obično se polazi od toga da će tražilac garancije riješiti neke probleme dobijanjem garancije, čime će se njegovo poslovanje popraviti u budućnosti.

Međutim, najveći problemi nastaju kada se odobravaju garancije kod zaduživanja komitenata u inostranstvu. Posebno su rizični poslovi garancija kod poslova u inostranstvu kada banka ima slabiji uvid u poslovanje jedinica lociranih u inostranstvu.

Kod inostranih poslova zaštita od rizika vanbilansnih aktivnosti podrazumijeva tri nivoa definisanih poslovnih procedura. Prvi nivo podrazumijeva interne procedure u okviru same banke, drugi nivo se odnosi na eksterne procedure odnosno propise u okviru jedne nacionalne zajednice odnosno države, i treći nivo podrazumijeva

primjenu globalnih procedura na međunarodnom odnosno svjetskom nivou, gdje postoje određena pravila odnosno procedure prihvaćene od strane država i banaka učesnica u međunarodnim plaćanjima.

Poslovanje sa devizama za banke je visokorizičan posao, kako zbog prirode ovog posla tako i zbog načina trgovanja devizama. Naime, visokoobučeni dileri raspoložu sa više informacija koje im pomažu u procjeni situacije u momentu zaključivanja posla, i često imaju više slobode kod zaključivanja poslova nego što to imaju zaposleni u banci na drugim poslovima koji su takođe rizični, kao što je odobravanje kredita.

Svaki spot ili forward nosi sa sobom određeni rizik. Zbog toga efektivno upravljanje rizikom mora prožimati svaki posao i operaciju trgovine devizama.

Osnovu za upravljanje rizikom treba potražiti u zakonskoj regulativi, uputstvima Centralne banke i Agencije za bankarstvo, kao i pravilima i procedurama koje su donesene unutar same banke. Definisane i usvojene procedure doprinose boljem upravljanju rizicima. Na svim ovim nivoima procedura kod banke mogu nastati određeni propusti, koji mogu biti rezultat loše procjene ili mogu biti uzrokovani stanjem na tržištu. Oni pored izloženosti banke riziku koji može banku dovesti do bankrota mogu dovesti i do drugih negativnih posljedica po poslovanje banke i po osnovu lične odgovornosti. Takvi propusti za banku mogu značiti zabranu poslovanja, novčanu kaznu za banku kao instituciju i za pojedince kao izvršioce.

Poslovi u kojima je uključeno poslovanje sa inostranstvom uvijek nosi veći rizik zbog težeg praćenja situacije izvan države. Prva rješenja u tom pravcu nastala su upravo između banaka 1933. godine u vidu Jednoobraznih pravila i običaja za dokumentarne akreditive, koja su dopunjavana nekoliko puta. Sa ovim pravilima je u dobroj mjeri olakšan način plaćanja i smanjen rizik naplate isporučene robe. Dosta kasnije, tek 1958. godine, donesena su i Jednoobrazna pravila za inkaso komercijalne papire. Sa njihovom primjenom u dobroj mjeri se poboljšava sigurnost plaćanja, te ova pravila doprinose smanjenju rizika naplate isporučene robe.

Za banku poslovi vanbilansnih aktivnosti podrazumijevaju izvor dodatnih prihoda, sticanje konkurentskih prednosti, zadovoljavanje potreba i zahtjeva komitenata i klijenata. Banka za ove poslove određuje visinu provizije ili naknade za svaki obavljeni posao, te na taj način utiče na povećanje prihoda banke.

Ugovorena provizija se naplaćuje unaprijed, istovremeno sa izvršenom uslugom ili po izvršenoj usluzi. Kad su u pitanju garancije, provizija se obračunava u procentima od vrijednosti izdate garancije i obično se naplaćuje kvartalno. Međutim, za usluge, kao što je otvaranje akreditiva, banka naplaćuje određene fiksne iznose naknade ili provizije.

Prilikom određivanja visine naknade i provizije, banka ima u vidu gornju i donju granicu njihove visine.

I pored nastojanja, da banka svojom upravljačkom procedurom minimizira izloženost svog poslovanja svim vrstama rizika, izuzetno je teško, ponekad se čini gotovo i nemoguće, da se to osigura samo na jedan način.

Pokrivanje rizika iz dobiti podrazumijeva da se u okviru određene vrste odnosno grupe vanbilansnih aktivnosti ostvari dobit, koja će moći neutralisati određene gubitke na pojedinim stavkama u okviru grupe operacija. Time se iz ostvarene dobiti na drugim vanbilansnim aktivnostima u okviru iste grupe ili vrste poslova pokriva gubitak ostvaren na pojedinačnim vanbilansnim operacijama.

4 Zaključak

U današnje vrijeme sve više je izražen značaj vanbilansnih transakcija, i uglavnom one su te koje velikim dijelom utiču na profitabilnost poslovanja. Dodatni prihodi koji se ogledaju u vidu provizija donose upravo vanbilansne aktivnosti.

U uslovima globalizacije i sve jače konkurencije, poslovna koncepcija banke koja se zasniva na uvažavanju potreba i zahtjeva raznovrsnih segmenata korisnika bankarskih usluga postaje uslov opstanka, rasta i razvoja banke. Kao nikada ranije, banke na međunarodnim tržištima danas moraju da ulože velike napore da bi pronašle nove izvore prihoda i kapitala kako bi se suočile sa konkurentima.

Danas je nemoguće i zamisliti poslovanje banke bez pružanja platnih usluga, a te prednosti pružanja platnih usluga su brojne, i to kako za banku, tako i za fizička i pravna lica.

Poslovanje sa derivatnim finansijskim instrumentima takođe ima veliku ulogu, a ta se uloga ogleda prije svega u poslovanju sa fjučersima, opcijama i svopovima. Ovi instrumenti predstavljaju neke od najpoznatijih načina zaštite, kako banke tako i drugih finansijskih

institucija, od izloženosti riziku kamatnih stopa. Ovim instrumentima banke nastoje pokriti svoj vlastiti kamatni rizik, ali ih i prodaju svojim klijentima koji se takođe žele zaštititi od rizika, te na taj način banka ostvaruje proviziju. Jedan od najvećih izazova za banke je u samom navikavanju na specifičnu terminologiju u poslovanju opcijama i fjučersima. Zaključak se može donijeti takav da je sa pojavom elektronskog bankarstva došlo i do povećane potrebe za primjenom derivata, i to zbog rizika vezanih za promjenjive tržišne kamatne stope i vrijednosti hartija od vrijednosti. Finansijski derivati postaju sve popularniji jer nude brojne benificije za banke, ali i za lica koja sa njima posluju. Sve više je učestala tvrdnja da se upravo pomoću derivata doprinosi stabilnosti prihoda banke.

Savremeno poslovanje banaka danas skoro da je nezamislivo bez bankarskih garancija i akreditiva jer banka sa ovim vidom poslovanja ostvaruje značajne prihode. Upravo oni su dobrim dijelom doprinijeli stvaranju novih izvora kreditiranja, zatim stvaranju dodatnih prihoda, i novih vrsta izazova za banke. Jedno od tržišta koje se najbrže razvijalo posljednjih nekoliko godina bilo je tržište garancija.

Ovim radom obrađene su vanbilansne transakcije banaka, odnosno definisane su vrste vanbilansnih transakcija, kao i rizici koji se javljaju kod ovakvog načina poslovanja. U radu je utvrđen značaj vanbilansnih transakcija i zaključeno je da one doprinose povećanju prihoda. Takođe, došlo se do zaključka da svakim danom ove transakcije imaju sve veći značaj i sa njima banke sve više posluju, ali značajno je da banke budu oprezne pri procjeni rizika kod ovakvog načina poslovanja.

Danas je jedan od ključnih pokazatelja finansijske čvrstine i stabilnosti banaka, kao i njihovih konkurenata, u veličini i sastavu vanbilansnih pozicija svake finansijske kompanije. Vanbilansne transakcije koje se obavljaju od strane banke imaju velike prednosti, prije svega ta se prednost ogleda u činjenici da vanbilansne transakcije doprinose boljem poslovanju. To bolje poslovanje ogleda se u tome što su primjenom vanbilansnih transakcija banke konkurentnije i interesantnije na tržištu, a kao najznačajnija prednost je u tome što one doprinose povećanju profita banke.

5 Literatura

- Bejatović M., *Bankarsko pravo i hartije od vrijednosti*, Privredna akademija, Novi Sad, 2008 : 127
- Ćirović M., *Bankarstvo*, Bridge Company, Beograd, 2001.
- Eric D., *Finansijska tržišta i instrumenti*, Čigoja štampa, Beograd, 2003.
- Fabozzi J. F., Modigliani F., *Capital markets institutions and instruments*, New Yersey, 2003 : 139
- Hull J., *Options, futures and other derivatives*, Prentice Hall, 2003 : 46
- Jahić M., Nuhić-Mujezinović A., Salihović H., *Računovodstvo banaka*, Revicon, Sarajevo, 1999.
- Komezac S., Ristić Ž., *Monetarna ekonomija i bankarski menadžment*, Liber, Beograd, 2009.
- Krstić B., *Međunarodno bankarstvo*, Ekonomski fakultet, Niš, 2001.
- Lawrence S.R., William L.S., Gregory F.U., *Principi novca, bankarstva i finansijskog tržišta*, Boston, 2004.
- Marinković S., *Makrostruktura finansijskog tržišta – Savremena teorija trgovanja*, Ekonomski fakultet, Niš, 2007.
- McDougall A., *Mastering swaps markets - a step-by-step guide to the products applications and risks*, Prentice Hall, London, 1999.: 302.
- Omerhodžić, S., *Finansijska tržišta i institucije*, Harfo-graf, Tuzla, 2008 : 268
- Omerhodžić, S., *Finansijski menadžment*, Harfo-graf, Tuzla, 2007.
- Orsag S., *Financiranje emisijom vrijednosnih papira*, Rifin, Zagreb, 1997.
- Peter S. Rose, Sylvia C. Hudgins, *Bankarski menadžment i finansijske usluge*, Data status, Beograd, 2005 : 239, 288
- Redhead K., *Financial Derivatives- An Introduction to Futures, Forwards, Options and Swaps*, Prentice Hall Europe, London, 1997.
- Ritter L.S., Silber L.W., Udell G.F., *Principi novca, bankarstva i finansijskih tržišta*, Boston, 2004.
- Saunders A., Cornet M. M., *Financijska tržišta i institucije*, Masmedia, Zagreb, 2006.
- Stulz R., *Demystifying financial derivatives*, Boston, 2005.

Osmanović A., *Upravljanje rizikom portfolija vanbilansnih aktivnosti banke i njihov uticaj na rast prihoda banke*, Anali poslovne ekonomije, godina V, sveska 1, broj 8. 2013.g., str.: 73-86

Šoškić, D., *Hartije od vrijednosti: Upravljanje portfoliom i investicioni fondovi*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2006.

Vunjak N., Kovačević Lj., *Bankarski menadžment*, Milen, Subotica, 2003.

Wheadon T., *Of balance sheet bank instruments*, Moscow, 1994 : 116

Zaklan D., *Bankarstvo u tržišnom makrosistemu*, Ekonomski fakultet Univerziteta «Džemal Bijedić», Mostar, 2000 : 273

Zdravković D., Komazec S., Ristić Ž., Živković A., *Finansijsko tržište i berze*, Ekonomski fakultet, Niš, 1998.

Živković A., Kožetanac G., *Monetarna ekonomija*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2005.